

BESLUT

2018-10-15

Dnr: 18/01016

SAKEN

Islands rikedom – naturens medicin, Kunskapskanalen (UR), 2018-03-23, program om forskning på Island; fråga om saklighet

BESLUT

Programmet faller. Den aktuella sändningen strider mot kravet på saklighet.

FÖRELÄGGANDE

Sveriges Utbildningsradio AB ska på lämpligt sätt offentliggöra nämndens beslut.

PROGRAMMET

Programmet handlade om olika forskningsprojekt som pågick på Island. I programmet sades bland annat följande med svensk översättningstext.

(Berättarröst) – Även om naturen är rik på nyttiga ämnen kan det vara vanskligt att förtära naturliga ämnen. Läkemedel kan ge icke önskvärda och livshotande följder. Professor [namn professor 1] forskar om leverskador orsakade av läkemedel och naturliga ämnen. (Professor 1) – Det är viktigt att ha respekt för läkemedel och att läkare ordinerar rätt läkemedel och ger bra anvisningar. Det finns alltid en risk med läkemedel, som biverkningar. Folk ska inte tveka om läkemedel som ordinerar, varför man bör förklara hur sällsynt biverkningar är. (Berättarröst) – Leverskador är vanligare här än där undersökningar har gjorts. (Professor 1) – Det finns bara en undersökning i världen tidigare där vi vet antalet individer. Den gjordes på 80 000 invånare i en nordfransk stad. Då fastställdes en frekvens. Det hade inte gjorts förut. Vi upptäckte att frekvensen är högre här. Vi upptäckte 20 nya fall per 100 000 invånare, per år. Vi fick runt 100 fall på två år. (Berättarröst) – Det finns många läkemedel mot olika sjukdomar och nu väcks frågan om vilket läkemedel som är skadligast. (Professor 1) – Den vanligaste typen som orsakar skada, är antibiotika. Den näst vanligaste är olika naturläkemedel. Eller bantningspreparat, kosttillskott och naturläkemedel av olika slag. (Berättarröst) – En del kosttillskott är populära men enligt [professor 1] är deras effekt inte bekräftad av forskning. (Professor 1) – Folk bör ta ställning till kosttillskott och vilket utbyte de får av dem. Det är inte oväntat att de, liksom läkemedel, kan ha biverkningar. För allt man stoppar i sig, och som hamnar i magen, går genom levern.

Där rensas allt. Och det finns en del ämnen i kosttillskott som man kan vara allergisk mot, precis som med en del läkemedel. Det är inte särskilt oväntat.

Senare i programmet sades följande.

(Berättarröst) – Många cancertyper tros uppstå i stamcellerna varför stamcells forskning är mycket viktig. Man har gjort stora framsteg och forskarna hoppas kunna utveckla botemedel mot svåra sjukdomar med hjälp av stamceller. Nyligen deltog professorn och överläkaren [namn] i en operation som var banbrytande inom stamcellskirurgi. Man opererade in en luftstrupe av plast i en man som led av cancer. (Professor 2) – Vi tog celler ur patientens mjälte och bitar av slemhinna från näsa och svalge. De odlade vi in i plaststrupen och såg att stamcellerna och benmärg hur de skulle växa för att bli ett andningsorgan. (Berättarröst) – Operationen leddes av [A], professor på Karolinska institutet. Det skrevs om ingreppet i all världens media. Biomedicinska redskap användes mot svårbehandlade sjukdomar. (Professor 2) – Det är ett bra exempel på hur olika forskningslag kan samverka. För några år sen så många att det var långt mellan dem som forskade och dem som opererade på universitetssjukhus. Men den här operationen är ett bra exempel på hur man samverkar och grunden är flera årtionden av stamcells forskning. En del ansåg nog att den inte hade någon praktisk nytta när den inleddes. (Berättarröst) – Plaststrupen som opererades in utvecklades i ett samarbete mellan Karolinska institutet, University College i Storbritannien och Harvard Bioscience i USA. Stamceller lades i ett lager runt plaststrupen. (Professor 2) – Det kan förekomma bortstötning, då det nya organet ses som främmande. Genom att använda patientens egna stamceller kan vi få kroppen att acceptera det nya organet och så småningom bildar kroppen ett nytt lager som är rätt likt det gamla.

ANMÄLAN

Anmälare anför att det i programmet påstods att det finns minst lika stora bieffekter av naturmedel som av traditionella läkemedel. Anmälaren anför även att det i programmet förekom ett mycket positivt inslag med den tidigare uppmärksammade och nu starkt ifrågasatta gästforskaren vid Karolinska Institutet, A.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Utbildningsradio AB (UR) anser att programmet överensstämmer med kravet på saklighet och anför i huvudsak följande.

UR reprisade den 23 mars 2018 ett inköpt program som producerades år 2012 och sändes i Kunskapskanalen första gången år 2013. Programmet ingår i en serie om fem delar. I serien får tittarna bland annat en inblick i forskningsprojekt inom olika områden som pågår på Island. I det anmälda programmet fick man som tittare insyn i landets vetenskapliga utveckling där inslag om olika forskningsprojekt inom särskilt medicin lyfts fram.

Det aktuella inslaget handlade om leverskador orsakad av läkemedel, där en ansvarig läkare redogjorde för resultaten av sin isländska fältstudie och på området samt pekade på att läkemedel var en vanlig orsak vid skador på levern.

Att läkemedelsassocierad leverpåverkan är ett allmänt vedertaget problem är känt inom såväl forskningen på området som inom läkemedelsindustrin. Läkaren uppgav att olika typer av antibiotika var den främsta orsaken vid leverskador orsakad av läkemedel och att näst vanligaste orsaken var naturmedel. Läkaren redogjorde således för sina egna forskningsresultat som var begränsade till biverkningar i form av skador på lever och uttalade sig således inte i frågan om naturläkemedel har mer eller mindre biverkningar generellt än traditionella läkemedel. Enligt UR:s uppfattning strider inslaget därför inte mot kravet på saktighet.

Vad gäller inslaget om den forskningsmetod som den numera omstridda läkaren och tidigare gästforskaren vid Karolinska Institutet tillämpade under sina verksamhetsår i Sverige, kan det ifrågasättas om det utifrån vad som framkommit efter det att programmet först sändes, var lämpligt att reprisera programmet i sin ursprungliga form. UR valde därför att den 6 april 2018 sända ett förtydligande om att UR inte borde ha sänt inslaget på det sätt som skedde.

INFORMATION

Granskningsnämnden har tagit del av det förtydligande som UR hänvisar till i sitt yttrande och som hade följande lydelse.

Den 23 mars här i Kunskapskanalen sände UR ett repriserat program med titeln *Islands rikedom*. I programmet ingick ett inslag om den omstridde profilen och den tidigare verksamme gästprofessorn vid Karolinska institutet, [A]. Mot bakgrund av vad som framkommit efter att programmet sändes första gången gällande [A:s] operations- och forskningsmetoder, borde UR inte sänt programmet på detta sätt med detta inslag.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

UR ska utöva sändningsrätten sakligt och med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (14 § i sändningstillståndet). Kravet på saktighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

UR ska före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmet (14 § andra stycket i sändningstillståndet).

Granskningsnämnden får besluta att ett programföretag som brutit mot villkor i sitt sändningstillstånd på lämpligt sätt ska offentliggöra nämndens beslut (17 kap. 10 § radio- och tv-lagen).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar att det inte påstods i programmet att det finns minst lika stora bieffekter av naturmedel som av traditionella läkemedel. Programmet strider inte på den grunden mot kravet på saklighet.

Av UR:s yttrande framgår att det aktuella programmet var en repris. Enligt nämndens mening framgick det dock inte att beskrivningen av A:s operationsmetod speglade forskningsläget vid tidpunkten när programmet först sändes, det vill säga år 2013. Det förtydligande som sändes två veckor efter sändningen av programmet redogjorde inte heller på ett tillräckligt tydligt sätt för detta förhållande. Beskrivningen av A:s operationsmetod blev därför så missvisande att den innebar en överträdelse av kravet på saklighet i UR:s sändningstillstånd.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Ulrika Hansson, Berivan Yildiz, Staffan Dopping, Bo-Erik Gyberg och Kristina Åberg efter föredragning av Rasmus Gedda.

På granskningsnämndens vägnar

Dag Mattsson

Rasmus Gedda

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.